

Oponentský posudek na rigorózní práci

Autor práce: Oleg Gricyk

Název práce: The Radiance of God's Glory: Revealing Jesus as the Embodiment of Old Testament Glory

Oponent: Cyril Tomáš Matějec

Rigorózní práce Olega Gricyka se věnuje interpretaci spojení ἀπαύγασμα τῆς δόξης (ČLP, ČEP: „odlesk [Boží] slávy“), které list Židům vztahuje na Ježíše Krista.

V první části, nadepsané „Metodologie“ (Methodology) Gricyk naznačuje své preference, pokud jde o volbu interpretačního přístupu. Hned v úvodu oznamuje, že „pro objasnění hloubek“ uvedeného spojení a „ocenění jejího teologického významu“ bude užívat „metodu intertextuální biblické teologie“ (9; čísla označují strany rigorózní práce) a v dalších kapitolách chvályhodně upřesňuje, v jakém konkrétním smyslu bude intertextuální metodu uplatňovat. Zejména se s odvoláním na Dalea Allisona staví kriticky k metodologickým postupům tzv. nové kritiky (New Criticism), strukturalismu a dekonstrukce, zaměřeným na text a jeho významové možnosti (14-15), a od první chvíle (7) naznačuje a později otevřeně prohlašuje, že v protikladu k nim bude pracovat s interpretací „zakotvenou v autorském záměru“ (14). To je bezpochyby možná volba a v současné biblistice nikoli ojedinělá (autor na sborník Corley-Miller 2019), ale nelze přehlédnout, že postavit interpretaci na autorském záměru znamená postavit ji na něčem, co našemu poznání v zásadě není přístupné (do srdce vidí Hospodin, ne člověk, srov. 1 Sam 16,7), a zavést ji tak do extrémní nejistoty. Našemu poznání je bezpečně přístupný právě text sám, nikoli autorský záměr, a také staří, patrističtí a středověcí, interpreti (i když neznali Ferdinanda de Saussura) se odvolávali spíše na to, co „je psáno“, než na to, co zamýšlel svatopisec. Je tu také ještě další, specificky „biblická“ obtíž s autorským záměrem, a totiž nejasnost, který autor je míněn, zda božský, nebo lidský. Gricyk tuto otázku opatrně přechází mlčením. Pokud bychom se však v interpretaci chtěli omezit na záměr lidského autora, nutně vzniká otázka, zda můžeme předpokládat, že Bůh chtěl zjevit pouze to, co byl svatopisec schopen zamýšlet. Dále je také otázka, zda interpretaci založenou na záměru lidského autora lze sladit s kanonickou interpretací, k níž se Gricyk rovněž hlásí (16nn): není kánon nutně něco, co záměr jednoho lidského autora přesahuje?

V dalších kapitolách první části Gricyk dosti podrobně probírá termíny typologie, alegorie a metalepse. Je to zajímavá pasáž, ale budí také některé otázky, a to zejména, zda je zde tento exkurs potřebný, když v dalších částech práce zůstávají tyto termíny téměř (typologie) nebo vůbec (metalepse) nevyužity.

Dále jsou do první části (připomínám, že je nadepsána „Methodology“) zahrnuty některé další části, které se metodologických otázek netýkají, např. informace o kontextu interpretované výpovědi (27nn), dále řecký text prvních čtyř veršů první kapitoly listu Židům (28), jejich překlad (29), výklady o dějinách interpretace zkoumané výpovědi (29-32) aj. Jsou jistě užitečné a jejich přítomnost je v práci potřebná (zejména výklad o dějinách interpretace zkoumané pasáže by s prospěchem mohl být zevrubnější), ale je zcela matoucí zařazovat je do oddílu nadepsaného „Metodologie“.

V oddílu věnovaném „metodologii“ je také zařazen výklad, který by měl prokázat, že výpověď o Ježíšovi jakožto odlesku Boží slávy v Žid 1,3 nemůže být spojován s výpovědí o Boží Moudrosti jakožto „odlesku věčné slávy“ v Mdr 7,26. Je to jistě ambiciózní podnik, protože obě výpovědi vykazují výrazné společné rysy a mnoho komentářů starých i nových považuje jejich propojení za důležitý klíč pro porozumění příslušné pasáži z listu Židům, ale sotva lze říci, že by byl plně úspěšný. Nebylo by lépe připustit, že výpověď z knihy Moudrosti může k celkovému obrazu Boží slávy v listu Židům přidávat další a možná také významnou „fasetu“?

Druhý oddíl práce (42nn) je věnován výrazům, jimiž je ve Starém zákoně vyjadřována Boží sláva, zejména výrazu δόξα v Septuagintě a תִּכְרָךְ v masoretském textu (je dobře, že zde i na jiných místech práce Gricyk zdůrazňuje a zohledňuje význam Septuaginty jakožto textu, o nějž se autor listu Židům opíral). Tyto výklady jsou ve značné míře nepůvodní, převzaté z literatury, která o těchto výrazech jedná, ale je třeba ocenit, že je zvolena účelně a že Gricyk zde pracuje s nejnovějšími

dostupnými tituly: v případě septuagintních výrazů s Lexham Analytical Lexicon of the Septuagint (2012) a v případě hebrejských s monografií Rebecky Idestrom Show Me Your Glory: The Glory of God in the Old Testament (2023).

Tyto výklady ukazují neobyčejnou šířku sémantického pole výrazu כבוד a dokonce ještě větší septuagintního δόξα. Gricyk jistě právem poznamenává, že „the multifaceted nature of δόξα underscores its application as a bridge to translate a diversity of Hebrew concepts, encapsulating a broad spectrum of meanings“ a lze také říci, že „δόξα becomes a nexus, capturing the essence of multifaceted Hebrew concepts and facilitating their expression within the Greek linguistic framework of the Septuagint“ a lze také mluvit o „δόξα’s versatile role in the translation process“, nicméně platí také varování, které zaznělo v jedné z recenzí na zmíněnou monografii R. Idestrom, totiž že „a concept that covers everything risks veering toward meaninglessness“ (Isaiah Nordhagen, Toronto Journal of Theology, roč. 39, 2023, č. 2, s. 164). Je otázka, zda si je Gricyk tohoto úskalí dostatečně vědom, ale v každém případě je škoda, že ho netematizuje.

Výklad ve druhém oddílu se ve stopách R. Idestrom (srov. 51) poměrně úzce zaměřuje na kapitoly 32 až 34 knihy Exodus. Zdá se přitom, že Gricyk tuto pasáž poněkud „přeinterpretovává“ ve snaze sblížit ji s listem Židům, což mu do značné míry umožňuje sémantická bezbřehost výrazu δόξα. Pokouší se mj. dovodit, že je to právě Boží sláva, kdo je v příběhu o roztržce mezi Hospodinem a jeho nevěrným lidem činný jako „a divine mediator ... enabling a shift in God’s approach,“ tedy umožňuje smíření mezi Hospodinem a lidem (55). Přitom ale přehlídí, že motiv Boží slávy je do příběhu vnesen jako nové téma Mojžíšovou promluvou ve verši Ex 33,18, tedy až poté, co toto smíření proběhne (Ex 33,17), a že tedy v textu samém není nic, co by nás opravňovalo k jejímu pokládání za prostředníka tohoto usmíření. (Jiná je ovšem situace v listu Židům, kde je Ježíš jako „divine mediator“ zřetelně označen.)

Podobně je snahou o sblížení Exodu a listu Židům poznamenán také pokus prokázat, že v Exodu je naznačena myšlenka, že „Bůh je Boží sláva“ (God is his glory, 58-61). Celá konstrukce tohoto výkladu je založena na mnohoznačnosti předložky ἐν v údajném spojení ἐν τῇ δόξῃ μου ve verši Ex 33,19. Nemohu si pomoci, ale zdá se mi, že to musí být omyl, protože ve standardní edici Septuaginty ani v jiném mně dostupném vydání tato předložka není (Rahlf-Hanhart 2006: Ἐγὼ παρελεύσομαι πρότερός σου τῇ δόξῃ μου καὶ καλέσω).

Třetí a poslední oddíl práce „aims to synthesise and reflect on the extensive research and analyses presented in the preceding chapters“, tzn. propojuje výklady o užití výrazů כבוד v hebrejském textu a δόξα v Septuagintě s interpretací listu Židům, zejména s výrokiem o „odlesku Boží slávy“, ale i s dalšími jeho pasážemi. Zejména z této části práce je patrné, že propojení mezi Ex 32-34 a Žid 1,3 je skutečně účelné a že text Exodu po mnoha stránkách vrhá účinné světlo na výraz δόξα užitý v listu Židům. Vytknul bych přesto zejména ne právě šťastné rozhodnutí oprostít tuto kapitolu zcela od „přímých citací“ (Gricyk na s. 62 mluví o „intentional absence of direct quotations“), které v praxi znamená, že zde úplně chybějí odkazy na sekundární literaturu a že se v textu jen ve velmi omezené míře objevují konkrétní odkazy na literaturu primární (poznámky pod čarou v tomto oddílu vůbec nejsou). Text této části také poněkud trpí snahou vnutit materiálu určité „vývojové“ schéma (Boží sláva je prý nejprve pojímána neosobně, pak začíná nabývat viditelných a hmatatelných rysů, tento vývoj kulminuje v Exodu a nakonec se sláva v listu Židům stává osobou v Ježíši Kristu, 64-66), které však není podloženo přesvědčivými doklady ani zde, ani v předchozích částech práce (zejména by bylo nutné ukázat, že biblické texty chronologicky seřazené podle jejich předpokládaného vzniku vykazují tuto „vývojovou tendenci“).

Uhrnem: Je-li v anotaci o této práci řečeno, že „the study critically explores the Epistle’s hermeneutical strategies“ a že „this work is praised for its significant insights into the theological intricacies of the Epistle to the Hebrews“ (tamtéž), jsou to jistě nadsázky, kterým je třeba rozumět ve světle autorova stylu, který nešetří velkými slovy jako „deep insight“, „robust framework“, „meticulous scrutiny“ a metaforami jako „rich tapestry“, „unique interpretive lenses“ atd. Práce bezpochyby trpí četnými nedostatky. Její podobně nepochybné klady jsou v tom, že je psána v obecně srozumitelné angličtině, pracuje s kvalitní, namnoze čerstvou, až nejčerstvější literaturou (byť by mohla být využita lépe a také rozšířena o další, často i starší tituly) a že právem poukazuje na význam

intertextuálního zakotvení listu Židům zejména v septuagintní verzi Starého zákona a že konkrétně (byť ne vždy šťastně) rozebírá jeho vztah k důležitým kapitolám Ex 32-34.

Cyril Tomáš Matějec